

BURAN ŽIVOT DR. DUŠANA PLAVŠIĆA (1875. - 1965.)

Izvorni znanstveni rad
UDK 33-05 Plavšić, D.

Dr. sc. MIRA KOLAR
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ulica I. Lučića 3
HR - 10000 Zagreb

Obitelj Plavšić je jedna od najpoznatijih obitelji Osijeka. Nikola Anastasije Plavšić bio je dugo godina tajnik osječke Trgovačko-obrtničke komore, a njegov sin Dušan N. Plavšić ostao je zabilježen po utjecaju na razvoj moderne u Hrvatskoj, koja je upravo zahvaljujući njemu postigla tako sjajne uspjehe izgradnjom niza prekrasnih palača u Osijeku. Ovim radom želim ukazati na drugu stranu života Dušana N. Plavšića, onu koja ga je učinila jednom od najistaknutijih ličnosti u gospodarstvu hrvatskih prostora, osobito bankarstvu, prometu, industriji i turizmu. Kako bi mogao djelovati u vrlo kompliciranim društveno-političkim odnosima Plavšić je koristio, ne samo svoje iskustvo, već se često služio i dosta sumnjivim metodama, žrtvujući slabe na račun jakih, pri čemu mu se mora priznati da je ipak vodio računa o interesima Hrvatske.

1.

Godine 1848. pokazala je političku raznolikost hrvatskih prostora koja je vukla korijenje iz gospodarskih, prometnih i drugih razloga, pri čemu nastajanje nacionalno hegemonistički opredijeljenih država nije beznačajno. Najbolji primjer toga je Slavonija u kojoj se vodio pravi mali rat između njemačkih, hrvatskih, mađarskih, srpskih i čeških pristaša, a osnovicu nerijetko treba tražiti u porijeklu ili vjeri pojedinca, jer je centripetalna sila sa sjedištem u Zagrebu bila slaba kao što je bila slaba i hrvatska autonomija i svijest o potrebi uspostavljanja samostalne hrvatske države.

Međutim, i opredijeljenje pojedinaca nije bilo nepromjenljivo. Većina se prilagođivala političkim promjenama, koje su na našem prostoru bile izvanredno burne, te upravo to čini poteškoće kod istraživanja. Klasičan primjer ovakovog prilagođivanja može se proučiti na obitelji Plavšić, koja je iskoristila svoj izvanredni intelektualni potencijal za stvaranje svoje pozicije u gospodarstvu Slavonije i Hrvatske. Nikola Atanazije Plavšić je do potkraj 19. stoljeća smatrao da Slavonija treba voditi svoju gospodarsku politiku posve nezavisno od Zagreba, te su pružali žestoki otpor integraciji i prometnom povezivanju. Njegov sin Dušan N. Plavšić je već shvatio da se Slavonija mora vezati uz Zagreb zbog toga što roba iz Kraljevine Srbije više ne prolazi Slavonijom na putu prema Srednjoj Europi, pa se slavonski kapital svojim ula-

ganjem u prostore prema Jadranu može bolje kapitalizirati nego ako se drži samo Slavonije. Nakon stvaranja Kraljevstva Srba, Hrvata Slovenaca i Kraljevine Jugoslavije mijenjao je svoje ponašanje prema političkoj situaciji, pa je s jačanjem beogradskog centralizma i on prihvatio činjenicu da se u Beograd mora preseliti i financijski centar, postavši u vrijeme bankarske krize od 1932. povjerenik Ministarstva financija za sanaciju (uništenje) hrvatskog privatnog bankarstva. U vrijeme Banovine Hrvatske njegovo djelovanje opet dobiva neka hrvatska obilježja, da bi poslije 1945. isticao svoj internacionalizam iz mladosti.

O svakom članu obitelji Plavšić dala bi se napisati posebna studija, no ovu priliku koristim samo za davanje presjeka kroz život i rad Dušana Nikole Plavšića. Plavšić je svakako utjecao na izgradnju niza prekrasnih zgrada u stilu secesije u Osijeku, uključivši i porodičnu zgradu koju je gradio Hugo Ehrlich. U Zagrebu je u stilu secesije sagrađena na Tomislavovom trgu br. 3. prekrasna palača, jer se obitelj odlikovala ne samo velikom umješnošću za gospodarske poslove već i izrazitim smislom za lijepo. Dušan Plavšić je svakako jedna od najzanimljivijih ličnosti prve polovice 20. stoljeća. Do sada ga se promatralo samo sa stanovišta umjetnosti, odnosno moderne, no mislim da treba ukazati i na njegovu gospodarsku aktivnost, jer politika i gospodarstvo stvorili su zamršene odnose koji se na ovim prostorima i ne mogu odvajati. Ovaj članak pisan

je na temelju autobiografije Dušana Plavšića, upotpunjene mojim dodatnim i dugogodišnjim istraživanjima.¹

2. MLADOST I ŠKOLOVANJE.

Dušan N. Plavšić rođen je u Vinkovcima 24. travnja 1875. kao sin Srbina Nikole Atanasijeva Plavšića i Hrvatice Ljudmile pl. Ilić od Mainzfelda, čiji je otac bio dugo godina tajnik osječkog Slavenskog gospodarskog društva.² Osnovnu školu i realnu gimnaziju Dušan Plavšić je završio u Osijeku. Kao i većina pripadnika mlade generacije bio je izraziti protivnik Mađara, te je organizirao protest protiv mađarskog kazališta, te je otac imao mnogo muke, iskoristivši sve svoje veze, da ga ne izbace iz osječke gimnazije i svih gimnazija. Majka mu je umrla 14. siječnja 1892., pa je vjerojatno i to utjecalo na Dušana Plavšića. U 1895. organizirao je posljednji ispraćaj prerano preminulog violoniste Fr. Krežme u Osijeku.³

Poslije završene mature Dušan N. Plavšić je otišao u Beč studirati pravo. Tamo se odmah upisao u hrvatsko akademsko društvo "Zvonimir", te je bio odbornik toga društva za čitavo vrijeme svoga školovanja u Beču.

Kao protest protiv mađarske tisućgodišnje izložbe u Budimpešti Plavšić se priključio 1896. tamburaškoj grupi koja je predvođena Aleksandrom Horvatom, kasnije predsjednikom Hrvatskog sabora, otišala do Nižnjeg Novgoroda gdje se održavao Dvanaesti sve-

ruski sajam. Iako glazbenog karaktera, ovaj je put iskazivao jak utjecaj slavenofilstva koju je tada njegovala mlada generacija, uključujući i braću Radića.

U Beču se Plavšić povezoao s dr. Milivojem Dežmanom⁴, liječnikom Miroslavom Čačkovićem,⁵ i studentom filozofije i medicine Isom Velikanovićem⁶, te je zajedno s njima uređivao modernističku reviju "Mladost" 1898. Čini se da su dobrim dijelom sredstva za tiskanje literarno-umjetničke revije "Mladosti" dolazila od Plavšića. Djeluje i u organiziranju Prvog hrvatskog salona i izdanju istoimene prigodne publikacije u Zagrebu. Videći da mu se članci tiskaju, piše u "Agramer Tagblattu" 1898. i 1899. godine, a u tom vremenu se oduševljava i s radničkim društvima i proslavama Prvog maja, osobito zagrebačkim pjevačkim društvom "Sloboda", pa se njegov utjecaj osjeća i u izdavanju prekrasnog socijaldemokratskog Spomen-spisa "Prvi maj" u secesijskom stilu.

Godine 1899. odlazi Dušan Plavšić u Prag te se pridružuje krugu hrvatskih đaka koji su se okupili oko Stjepana Radića.

U 1900-oj ponovno ide u Rusiju, ovaj put u Petrograd, na izložbu naroda Austro-Ugarske Monarhije, te uspijeva zajedno s kiparom Rudolfom Valdecom ishoditi da se hrvatski izložci odijele od mađarskih, te da se izlože u posebnom odjeljenju pod imenom "Hrvatska". Tom je prilikom Plavšić objavio u jednoj petrogardskoj reviji studiju o hrvatskoj umjetnosti. Za ovo je 1905. bio nagrađen ruskim odlikovanjem.⁷

Vrativši se u Zagreb, pokreće 1900. u Zagrebu s Dežmanom mjesečnu smotru za književnost i umjetnost "Život", te dosta piše i u "Obzoru" i u drugim listovima, zalažući se za slobodu mladih kroz rad moderne. U tom razdoblju piše vrlo mnogo kazališnih kritika.

¹ Koncept autobiografije Dušana Plavšića predane 12. V. 1941. Ravnateljstvu redarstva u Zagrebu i Božidaru Cerovskom (Hrvatski državni arhiv, Plavšić, kut. 37. Na istom mjestu očuvana je još jedna redigirana biografija, koja je trebala poslužiti za izvlačenje Plavšića iz Jasenovca, dok se autobiografija iz 1906. nalazi u kut. 55). Rukopisna ostavština Dušana Plavšića u Hrvatskom državnom arhivu sadrži vrijedne materijale za gospodarsku povijest Hrvatske, osobito s područja financija i prometa. Ima i nešto materijala vezanih uz djelatnost Nikole A. Plavšića.

² Nikola Atanazijev Plavšić (Beršadin - Osijek, 1. X. 1912.) izučio je tipografski obrt u Njemačkoj, a oko 1873. je poslovođa Dioničke tiskare u Zagrebu. Kao jedan od organizatora štrajka tipografskih radnika mora napustiti Zagreb i odlazi u Vinkovce, te tamo razvija, u okviru Narodne tiskare, zavidnu izdavačku djelatnost. Urednik je prvog političkog vinkovačkog lista "Krajišnik". Suočen s otporom židovskih i njemačkih građana ovoj otvorenoj prosrpskoj politici Nikola Plavšić prihvaća tajništvo Trgovačko-obrtničke komore u Osijeku, te u svemu koči povezivanje Slavonije i Osijeka s Hrvatskom i Zagrebom, sve do 1891. kada se i ban Dragutin Khuen Hedervary opredjeljuje da Zagreb mora biti i gospodarsko središte Hrvatske. Ovo je došlo do izražaja pri osnivanju Hrvatsko-slavonske zemaljske hipotekarne banke u Zagrebu, a isto tako i u organizaciji velike Gospodarske izložbe iste godine.

³ Hrvatski državni arhiv, ostavština Plavšić, (dalje: Plavšić), kut. 39.

⁴ Dr. Milivoj Dežman, (Zagreb, 30. VIII. 1873. - Zagreb, 24. VI. 1940.) bio je više novinar nego liječnik. Osnovao je 1908. sanatorij Brestovac na Medvednici vodeći ga do 1920. godine, ali je pored toga od 1903. do 1940. bio i urednik "Obzora", a od 1925. do 1940. i "Jutarnjeg lista", "Večeri" i "Svijeta".

⁵ Miroslav Čačković (Zagreb, 23. IX. 1865. - Zagreb, 29. VI. 1930.), kirurg, ali i prvi dekan Medicinskog fakulteta u Zagrebu, osnovanog 1917.

⁶ Iso Velikanović (Šid, 29. II. 1869. - Zagreb, 21. VIII. 1940.) bio je novinar i prevodilac. S njim je Dušan Plavšić prijateljevao niz godina.

⁷ Plavšić, kut. 39.

3. DUŠAN PLAVŠIĆ U SARAJEVU 1901. DO 1906. GODINE.

Otac Dušana, Nikola Plavšić bio je vrlo sretan kada je uspio 1901. nagovoriti sina da uzme mjesto tajnika Bosansko-hercegovačke privilegirane zemaljske banke. No vrlo brzo Dušan Plavšić postaje suradnik "Nade", koju je uređivao Silvije Strahimir Kranjčević. Ondje se odmah i ženi Hrvaticom Milom rođ. Kašaj, rođenom 1879. u Ljubljani. Ona je bila kćer krajiškog oficira, bio rodom iz Cirkvene kod Bjelovara, i sestra supruge Silvija Strahimira Kranjčevića.⁸ U Sarajevu su se Plavšiću rodila oba sina: Čedomil⁹ i Dušan¹⁰, dok mu se kćer Silvana rodila u Zagrebu 1912. godine.¹¹

Povezao se i s dr. Ivom Pilarom, te su njih dvojica pokrenuli osnivanje Hrvatskog kluba u Sarajevu. Dakako, ovo njegovo političko djelovanje dovelo je Plavšića u opreku s tamošnjim vlastima, te 1906. on dolazi u Zagreb.

4. TAJNIK PRVE HRVATSKE ŠTEDIONICE U ZAGREBU 1906. DO 1912.

Vladavina Hrvatsko-srpske koalicije na vlasti omogućila je Dušanu Plavšiću da odmah zauzme vrlo visoki položaj u radu Prve hrvatske štedionice.

Plavšićeva je zasluga da je u Osijeku, na zemljištu Emanuela Hermanna, sagrađena vrlo reprezentativna zgrada podružnice Prve hrvatske štedionice na Glavnom trgu u Gornjem gradu, čiji su projektanti Axman i Domes. U Plavšićevoj ostavštini nalazi se nacrt te zgrade iz 15. X. 1909.¹²

Djelujući na liniji Hrvatsko-srpske koalicije, Dušan Plavšić s ravnateljem Hrvatske poljodjelske banke Rudolfom Šimunićem preuzima 1910. od Dragutina Mondecara i Maksa Mautnera Zagrebački zbor, te mu širi značaj na sve južnoslavenske prostore.

⁸. Iza smrti Silvija Strahimira Kranjčevića 1908. i njegove žene Ele ostala je jedinica Višnja koju je preuzeo na odgoj Dušan Plavšić. Kada je odrasla ona se udala za dr. Tonu Vuletića, specijalistu za seroterapiju na Higijenskom zavodu i uredniku "Liječničkog vjesnika".

⁹. Čedomil Plavšić, rođ. 1902. bio je asistent na Internoj klinici u Beogradu. Oženio je Mariju Marsilli.

¹⁰. Dušan Plavšić, rođ. 1904. završio je pravo, te je 1941. bio trgovački ataše za levantinske zemlje kod Poslanstva Kraljevine Jugoslavije u Kairu.

¹¹. Silvana Plavšić, rođ. 1912., udala se za ravnatelja Obrtne škole u Zagrebu ing. arh. Josipa Seissela.

¹². Plavšić, kut. 19.

Došavši u Zagreb Plavšić se nije odmah posve udaljio od književnih struja, iako ga je predsjednik Prve hrvatske štedionice Miroslav Kulmer opomenuo da se ne bi trebao baviti književnošću, jer je njegov posao gospodarstvo. Plavšićevim dolaskom odmah se pokreće ljetopis Društva hrvatskih književnika za književnost i umjetnost "Savremenik", a kada je postao 1907. odbornik, a početkom 1908. i dvogodišnji tajnik toga društva pokrenuta je serija "Savremeni hrvatski pisci", te je u toj ediciji izašlo 1909. i divot izdanje "Pjesme" Silvija Strahimira Kranjčevića. Također je 1906. postao član Hrvatskog sokola, koji je u to vrijeme bio u Zagrebu iza koje se skrivala slavenska politika mladih. Plavšić je polovicom 1909. ušao i u ravnateljstvo d.d. Mosinger koje se bavilo fotografijom. Preko Franića Plavšić se zanima i za Plitvička jezera, odnosno društvo koje se trebalo baviti turizmom.

5. RAVNATELJ ZAGREBAČKE PODRUŽNICE HRVATSKE ZEMALJSKE BANKE D.D. IZ OSIJEKA OD 1912. DO 1919. GODINE.

Centrala banke osnovana je 1909. u Osijeku kapitalom od 2,500.000 kruna. Do 1919. njezin se kapital popeo na 100,000.000 kruna, a veliku zaslugu za to imao je Dušan Plavšić koji je slavonski kapital usmjerio prema industrijalizaciji i turizmu Hrvatskog primorja, ali i privlačenju američkog kapitala naših iseljenika, otvorivši Iseljenički odsjek u zagrebačkoj podružnici. (KOLAR 1997.: 211. 214 i 216). Dušan Plavšić je glavne češke dioničare ove banke upoznao s ljepotama i mogućnostima Hrvatskog primorja, te je osnovano poduzeće "Preluka" za promet nekretninama na Sušaku, ali i vrlo perspektivno poduzeće "Jadran", hotele i kupališta d.d. na Sušaku, "Ljetnikovac" d.d. za gradnju vila u Crikvenici, 1919. Tvornicu glinene robe d.d. u Crikvenici i Vinodolu, te brodogradilište "Danubius". S Jadransko-hotelsko kupališnim d.d. poduzećem, koje je ponovo osnovano 1921., bavio se i kasnije.¹³

Obitelj Plavšić je oduvijek zanimalo promet. Godine 1912. Plavšić ima s Dušanom Biračem predkoncesiju za izgradnju žičare Ika - Učka i Opatija - Veprinac. Na taj bi se način turisti Opatijske rivijere mogli za kratko vrijeme naći na prohladnim obroncima Učke. Rat je spriječio realizaciju ovog projekta, no Plavšić je 1922. počeo razmišljati o sličnom projektu viseće željeznice od Bakra do željezničke stanice. Isto

¹³. Plavšić, kut. 20 i 32.

tako, preko zagrebačke podružnice Dušan Plavšić usmjerava slavonski kapital prema Lici i Bosni. Brat Dušana Plavšića ing. Nikola dobiva 1914. koncesiju za gradnju pruge za Bosnu, pri čemu se Plavšićevi otvoreno suprotstavljaju izgradnji pruge Ogulin - Senj. O ovoj se nekoć dogovarao njihov otac sa Sebaldom Cihlarom, tajnikom senjske Trgovačko-obrtničke komore, radi spašavanja Senja. Posredstvom Plavšića osnivana su i mnoga druga industrijska i trgovačka poduzeća. Plavšić je sudjelovao i u projektima za izgradnju hidroelektrane "Zeleni vir" u Skradu, koja je omogućila elektrifikaciju Gorskog kotara i unaprijedila turizam i drvenu industriju.¹⁴ Dušan Plavšić je na čelu te banke tako dugo dok njezino sjedište nije preseljeno u Zagreb, te dok ime nije izmijenila u Jugoslovensku banku d.d. Pri tome je umiješan u odluku vlade da krajem 1919. dođe do markiranja krune, kako bi se spriječio dalji priliv kruna tiskanih u Budimpešti u Hrvatsku, ucijenivši i svoju centralu da preseli sjedište u Zagreb (Kolar, 1999., u tisku). Ispunivši time svoj zadatak, koji mu je vjerojatno povjerio stranački istomišljenik Svetozar Pribičević, on 26. siječnja 1922. istupa iz Jugoslovenske banke, te se zahvaljuje i na članstvu u Upravnom odboru d.d. Duga Resa, koja je bila zanimljiva ovoj banci.

Tada je ime Dušana Plavšića već ugledno, među pripadnicima privrednog i kulturnog života. Kupio je kuću na Trgu Franje Josipa (kasnije Tomislavov trg) br. 3, gdje je imao i zbirku slika i grafika, (F. Quiquereza, Nikole Mašića, Vlahe Bukovca, Milana Uzelca i dr., te slike venecijanske škole), kao i zbirku rimske plastike, sabranu dobrim dijelom u Osijeku i Vinkovcima. Krajem ratnih godina bio je izabran za predsjednika Hrvatskog društva umjetnosti, koje je uspješno osnovati 1920. godine i Modernu galeriju u Zagrebu.

Dušan Plavšić, odmah nakon što je na prijestolje došao Karlo, potiče s Jurjem Demetrovićem časopis "Hrvatska njiva", koji poput banke koju je vodio, 1920. mijenja ime u "Jugoslovenska njiva", objavljujući prikaze o hrvatskoj umjetnosti i pojedinim umjetnicima sve do 1926. godine.

Član je nadzornog odbora Zemaljske opskrbe d.d. tijekom Prvog svjetskog rata, te je bio umiješan u poslove prehrane.

Od 24. ožujka 1912. Plavšić je odbornik Matice hrvatske, a nakon što je Matica hrvatska ponovno 1917. proradila, opet se uključuje u njen rad.

6. PREDSJEDNIK ZAGREBAČKE BURZE ZA ROBU I VREDNOTE.

Stara Sekcija za robu i vrednote u okviru Trgovačkog doma, (nazivana i Zagrebačka) nije bila nikada od vladinih krugova priznata kao samostalna organizacija, te je trebalo okupiti 1918. sve snage kako bi se stvorila nova Zagrebačka burza za robu i vrednote u Zagrebu, jer o njoj je ovisila mogućnost prodaje roba na osnovi uzorka i u velikim količinama. Iako je ova nova organizacija kao skriveni nastavak stare, djelovala čitave 1918. godine, ipak njezino priznanje od strane regenta pada u 1919., pa se to i uzima kao službeni datum njezinog osnivanja. Zagrebačka burza za robu i vrednote bila je vrlo važna ustanova za čitavu zemlju u to vrijeme, obavljajući značajne poslove za čitavu zemlju u vremenu kada se Beograd još nije oporavio od ratnih stradanja.

Kao pristaša unitarne jugoslavenske ideje Dušan Plavšić je bio transmisija preko kojega su hrvatske institucije preuzimale jugoslavensko, unitarističko obilježje. To je učinjeno s Hrvatsko-slavonskom zemaljskom bankom u Osijeku koja postaje Jugoslovenska banka, te "Hrvatskom dioničkom" tiskarom kojoj je Plavšić bio predsjednik i koja prelazi u ruke "Jugoštampe", a tako je bilo i s nekim drugim institucijama. Za svoj rad na unitarizaciji je 4. siječnja 1922. dobio orden sv. Save III. reda, ali g, izgleda, nije htio primiti, kako piše u svojoj autobiografiji iz 1941., premda ne navodi razloge.¹⁵

Plavšić je rado viđen u kulturnim krugovima Zagreba. On je 29. lipnja 1919. postao potpredsjednik Gospodarskog odbora Matice hrvatske i ostao je na tom položaju sve do travnja 1922. kada je postao pomoćnik ministra financija u Beogradu.

Preko burze je učvrstio svoje veze s inozemstvom.

7. RAVNATELJ BALKANSKE BANKE D.D.

Ovu je banku osnovao Plavšić početkom 1922. privukavši kapital onih bivših veleposjednika koji su ga još mogli skupiti. Plavšić je preko ove banke otvorio nekoliko velikih projekata i dobrom reklamom stvorio veliki kapital. U izgradnju pruge koja je trebala povezati Bosnu sa Srbijom (Vardište - Užice) uloženo je 54,000.000 dinara.¹⁶ Banka je propala kada je propao Plavšić kao pomoćnik ministra Koste Kumanudije.

¹⁵ Plavšić, kut. 40. Prilikom preuzimanja ovih ordena trebala se platiti visoka taksa. Možda je radi toga Dušan Plavšić odbio primitak kao i Fran Potočnjak.

¹⁶ Plavšić, kut. 20.

¹⁴ Plavšić, kut. 41.

Koncesija za prugu je oduzeta, a ni sudskim procesom dioničari nisu uspjeli povratiti niti polovicu svojih vrijednosti. Očito je to bila osveta dr. Milana Stojadinovića, koji je smatrao da i prečanski Srbi i njihovi simpatizeri, ranije članovi Hrvatsko-srpske koalicije, imaju pravo na bogaćenje i upravljanje u ovoj državi. Stojadinović i kralj smatrali su suprotno. Naime glavni kapital u ovoj banci bile su dionice Amona Rukavine iz Belca kraj Budinščine, odnosno onih veleposjednika sjeverozapadne Hrvatske koji su mogli skupiti sredstva za kupnju dionica.¹⁷ Dosta je izgubio i Plavšić čije se bogatstvo počinje topiti. Plavšić je preko Balkanske banke povukao u propast veći broj nekadašnjih hrvatskih veleposjednika - plemića, koji su imali namjeru da se uključe u poslijeratne privredne špekulacije.

8. POMOĆNIK MINISTRA FINANCIJA KOSTE KUMANUDIJA.

Spretnost Dušana Plavšića u bankarskim i novčarskim pitanjima postala je tada već čuvena. Novčarske prilike u zemlji bile su krajnje destruktivne i privatno bankarstvo zapadnog dijela države nastojalo se odupirati vladinom dinaru, iskorištavajući svoje veze s inozemstvom, te je to uzrokovalo inflaciju i jedne i druge valute. Kako bi se uvukao u režimske financijske krugove koji ga baš i nisu prihvatili, Dušan Plavšić je polovicom 1922. napisao ministru financija Kosti Kumanudiji da je poslovanje Slavenske banke (prije Narodna banka S.H.S. iz 1918) pod predsjedništvom dr. Zimmermana sumnjivo, a bilance netočne, te je ovaj pozvao Plavšića kao savjetnika. Plavšiću se daje nerealan zadatak da pomogne spasiti državne financije, a ovaj to čini na posve neuobičajen način. Sredstva koja su dobijena sukcesijom Austro-Ugarske banke (zlatne poluge) i 10.000.000 Blairovog zajma uložena su u Francusku za podizanje novog zajma, čime je smanjena materijalna podloga Narodne banke d.d. u Beogradu za 71.000.000 kruna. Dinar je povratio snagu, a istovremeno je učinjena usluga Francuskoj čija je zlatna podloga ojačana austro-ugarskim zlatom.¹⁸ Plavšić nikada nije odao tajnu svoje djelatnosti iz tog vremena, pa je i njegova knjiga "Država i Narodna banka" (1930.) samo blijeda slika njegove bankarske djelatnosti. Treba, međutim, reći da je Plavšić upozorio na svojem predavanju u zagrebačkoj Trgovačko-obrtnoj komori što će Ministarstvo poduzeti glede ozdravljenja dinara, te je upozorio bankare i privrednike

da se ne upuštaju u, dotada uobičajene, špekulacije na burzi i preko burze.

Vlada u kojoj je Plavšić bio pomoćnik ministra financija pala je već 16. prosinca 1922. i zamijenjena je čisto radikalnom vladom Nikole Pašića, a za ministra financija dolazi radikal dr. Milan Stojadinović, koji nije nikako mogao zamisliti da Srbi iz uže Srbije s bilo kime mogu dijeliti privrednu i financijsku moć. I Dušan Plavšić našao se na onoj strani koja kritizira dalju financijsku politiku države, što je ipak bilo dobro, jer je vjerojatno spasilo hrvatsko privatno bankarstvo tog vremena, koje je kreditnom krizom, odnosno obustavljanjem oticanja sredstava Narodne banke prema financijskim institucijama Hrvatske, bilo znatno oštećeno.

Kritizirajući postupke Stojadinovića, a osobito njegov uravnoteženi budžet, koji je jako pogađao zapadne krajeve jugoslavenske države, Dušan Plavšić je pao u nemilost kralja Aleksandra, te ovaj do smrti nije htio imati s Plavšićem posla. Bio je jedini pomoćnik ministra koji je otišao iz Ministarstva bez da mu je dodijeljena bilo kakova državna mirovina. Čak su poslani komisije koje su pronašle da je poslovanje Zemaljske opskrbe u vrijeme rata nepravilno, te je od dr. Nikole Kostrenčića, Ede Markovića, dr. Teodora Bošnjaka, dr. Josipa Šilovića, Antuna Stiasnija i drugih članova Upravnog odbora zatražen povrat od 2,340.678 dinara u roku od 30 dana.¹⁹ Vraćajući ovaj kredit, Plavšić je morao je prodati i kuću na Tomislavovom trgu 3, te 1927. i 1928. stanuje u Demetrovoj 5, 1929., 1931. u vatikanskoj novogradnji u Vlaškoj 70 b, 1931. na Medveščaku 24, 1932. na Dolcu 8, od 1933. do 1939. u Jurjevskoj 55. Od tamo se preselio u Masarykovu 24 gdje je živio do smrti. Plavšić je 1928. imao i vilu u Novom.

Svi njegovi prijedlozi vladi iz tog vremena bili su odbaceni, sve do smrti kralja Aleksandra.

9. SAVJETNIK ZA ULAGANJE KAPITALA 1923. DO 1933.

Dušan Plavšić od 1924. do 1934. nema neku značajniju službenu funkciju, jer ga vlast u Beogradu ne prihvaća. Time je i Dušan Plavšić došao pod presiju velikosrpskog režima i radikala. Njegova životnost i brojne veze koje je stekao još njegov otac u inozemstvu, omogućavaju mu da i dalje živi relativno dobro, pa čak 1923. počinje graditi i kuću u Beogradu na uglu Gundulićevog venca 13 i Mletačke ulice.

17. Plavšić, kut. 40.

18. Hrvatski list, 271, 29. XI. 1922.

19. Plavšić, kut. 37.

Čini se da je zbog kreditne krize jedno vrijeme Plavšić bio u velikoj krizi, pa je morao načiniti inventar svog pokretnog dioničkog kapitala.²⁰

Međutim, brzo se snašao, iskoristivši nesredene odnose na političkom i gospodarskom planu u zemlji. Posreduje ili pokušava posredovati kod sklapanja velikih gradskih zajmova, tako npr. za Osijek od 1922. do 1930., koji nije realiziran. Plavšić se osobito zalagao za zajmove gradova kada su počele djelovati oblasne samouprave, pa pregovara 1926. s Beogradom, 1927. sa Zagrebom, krajem 1927. s ing. Nikolom Kabalinom u Karlovcu i nakon toga odlazi u Pariz gdje pregovara s francuskim bankama oko realizacije ovih zajmova. Nalazi se i u Odboru za gradnju Zakladne bolnice u Zagrebu 1928. do 1932. godine.²¹

Uključen je u organiziranje istraživanja rudnog blaga Bosne i Hercegovine, osobito Ljubije, kao i rudnika ugljena u Livnu koje je pripadalo 1927. Jugoslavenskoj industrijskoj banci u Splitu, a ravnatelj bio dr. Vladimir Costa. Sudjeluje i u podizanju Bosanske industrije šećera d.d. u Usori, ali podizanju i gradnji željeznica za što je obitelj Plavšić oduvijek pokazivala veliki interes, kako za one u Srijemu, tako i za one koje bi povezivale ličku željeznicu s Bosnom.²² Dušan Plavšić bio je specijaliziran i za kartelna pitanja. Plavšić je zaslužan i za smještanje elektrotvrtki velikih europskih elektrofirmi u Zagrebu, pregovarajući npr. A.E.G.-om, budući je u Zagrebu bilo dovoljno kvalificirane radne snage. Radi izbjegavanja plaćanja visokih uvoznih carina ovaj Plavšićev prijedlog tvrtki vrlo je povoljan. Plavšić je obično radio uz proviziju od 2%, a očuvani su brojni ugovori takovih poslova, premda fragmentarnost očuvanog materijala ne omogućava kompletan uvid u Plavšićevo poslovanje. Očuvane su njegove ponude raznim ustanovama, ali se ne vidi je li posao realiziran.

Čini se da je posebno bio zainteresiran za poslove u Hrvatskom primorju, jer je u Crikvenici imao i svoju vilu. Naime 24. lipnja 1917. je osnovano D.d. morskog kupališta Novi i Dušan Plavšić je povezao konce ranijeg Jadranskog hotelskog i kupališnog d.d. u jed-

nu cjelinu s kojom se turizam tog područja mogao reklamirati u Europi. (LJUBIĆ, 1964.:3) Imao je udjela i kod likvidacije Ribarskog društva Bone Skomerže u Crikvenici.²³

Za vrijeme velike svjetske krize ustao je otvoreno u jednoj diskusiji Sociološkog društva u Zagrebu u Trgovačkom domu protiv naopakog rada Narodne banke d.d. u Beogradu, i njezinih revolving kredita. Brzobjavno je tada bio maknut sa svih funkcija koje je do tada još obnašao u nekim državnim ustanovama, a da se iza toga krila Stojadinovićeve i kraljevska ruka priznao mu je kasnije i sam Stojadinović.²⁴

Plavšić je svoje veze s inozemstvom, a osobito s američkim grupama zadržao do Drugog svjetskog rata. Još od 1910. ima veze s bankom Georges Lefevra u Parizu. Plavšić je 1936. pregovarao s jednom američkom financijskom grupom da da Jugoslaviji zajam od deset milijardi dinara uz 4% kamata na 40 godina, ali do toga nije došlo jer je grupa uvjetovala osnivanje jedne posebne privredne banke koja bi bila pod njezinim punim nadzorom i direktno davala kredite državi.²⁵

Tijekom 1928. je uključen u Odbor koji je izradio prijedlog izgradnje žičare Gračani - Sljeme. Vjerojatno je volio Medvjednicu godinama posjećujući svog prijatelja Milivoja Dežmana na Brestovcu.²⁶

10. KOMESAR U PRVOJ HRVATSKOJ ŠTEDIONICI 1934. DO 1939.

Plavšić spašavatelj ili uništavatelj privatnih hrvatskih banaka? Na ovo pitanje nije jednostavno odgovoriti. U svakom slučaju, nakon što je Prva hrvatska štedionica u jesen 1931. obustavila isplate, jer više nije imala raspoloživih sredstava, a njezinu upravu i upravu drugih banaka u sličnom stanju preuzeli komesari, moglo je to značiti potpunu likvidaciju svih hrvatskih privatnih banaka i potpunu propast velikih tvornica u Hrvatskoj, koje su uglavnom nastale ulaganjem financijskog kapitala. Međutim, to toga ipak nije došlo. Dr. Dušan Plavšić je preko dr. Miljenka Markovića, tadašnjeg tajnika Saveza novčanih zavoda u Zagrebu i dr. Milka Brezigara iz Ljubljane, kao i s dr. Milanom Vrbanićem, koji je od 1929. do 1934. bio

²⁰ Dušan Plavšić je 19. siječnja 1926. raspolagao s 1168 dionica Drava šibica, 1065 dionica Jadranskog kupališta, s 353 dionica tvrtke ISIS, 312 dionica tvrtke Počivalnik, sa 600 dionica Jugobanke, sa 26 dionica Banke i štedionice Gorskog kotara u Ravnoj gori, sa 10 dionica tvrtke Kerdić, sa 100 dionica DTR, sa 25 dionica ciglane Vinodol, sa 413 dionica tvrtke Kehag, sa 250 dionica tvrtke Titan, sa 20 dionica tvrtke Živnodar, sa 2 dionice tvrtke Katnić i sin, sa 200 dionica Zelenog Vira, sa 10.000 komada 7% investicionog zajma itd.. Ukupna je protuvrijednost ovih vrijednosti papira iznosila 7.737,12 dinara.(Plavšić, kut. 20)

²¹ Plavšić, kut. 24.

²² Plavšić, kut. 17 i 20.

²³ Plavšić, kut. 20. Ivan Skomerža je 1891. sagradio prvi crikvenički hotel "Chlotildu". Izgleda da je Plavšić stao na čelo grupe koja je trebala istisnuti prijašnje korisnike bogatstva Hrvatskog primorja.

²⁴ Plavšić, kut. 31. i autobiografija od 1941.

²⁵ Plavšić, kut. 35.

²⁶ Plavšić, kut. 38.

predsjednik Zagrebačke trgovačke-obrtničke komore, a od 1935. do 1938. ministar trgovine i industrije, uspostavio veze s financijskim krugovima u vladi. Tome je svakako pridonio njegov elaborat "Mere za provedenje sanacije" napisan u rujnu 1933. po narudžbi Prve hrvatske štedionice. U njemu traži da država vodi ispravnu narodnu privrednu politiku. Ovaj tekst treba ubrojiti u najbolje stranice naše financijske literature. (PLAVŠIĆ, 1933., 1-10.) Sačuvano je i njegovo pismo dr. Milanu Ulmanskome, ministru šuma i ruda od 25. X. 1933. gdje navodi da bi se rado uključio u rješavanje krize, te da smatra da su prijedlozi da se naprećac likvidira moratorij posve neprihvatljivi, jer je stanje privrede tako teško da bi moglo doći do socijalnih nemira. Smatra da su neprovedive i ideje Srškića o izdavanju državnih zadužnica seljacima. Plavšić je svoje ideje izložio na jednoj konferenciji u Srpskoj banci u Zagrebu, izjavivši da postavljeni komesari prijete u slučaju gore spomenutih radikalnih rješenja kolektivnom ostavkom ministru financija.²⁷ Na temelju Plavšićevih analiza nastalog stanja održan je 19. siječnja 1934. u velikoj vijećnici Trgovinsko-industrijske komore u Zagrebu sastanak na kojemu dr. Milan Vrbanić zastupa veći dio Plavšićevih ideja.²⁸ Zalažući se za selektivan pristup bankama, tj. spašavanje onih koje su vrijedne spašavanja Dušan Plavšić je 1934. bio postavljen za komesara Prve hrvatske štedionice, ali i za člana komisije za saniranje novčanih zavoda u čitavoj zemlji. Izradio je elaborate o stanju svih privatnih banaka koje su zatražile sanaciju, pokazavši izvrsno poznavanje bankarskog sustava i ulogu banaka u privredi zemlje. Očuvani, ali i posve nesređeni materijali pružaju uvid u razne intervencije kod ovakvih sanacija. U svojoj autobiografiji Dušan Plavšić ističe da se morao boriti s odlukama Narodne banke i države, koje nisu bile voljne bilo što učiniti u korist spašavanja hrvatskog privatnog bankarstva. Svakako je dolazak Koste Kumanudija za ministra trgovine i industrije 3. rujna 1931., te visoko mjesto koje je uživao dr. Milan Vrbanić u režimskim krugovima, pomoglo Dušanu Plavšiću da započne sređivati prilike u Prvoj hrvatskoj štedionici, povrativši povjerenje ulagača i omogućivši inauguriranje novog poslovanja koje se vodilo neovisno o starom. Činjenica je da se oporavila i Prva hrvatska štedionica, ali su pod nešto blaži režim došle Srpska banka d.d. i neke druge banke koje su bile favorizirane od Narodne banke i do 1931., te nisu nikada ni došle u tako tešku situaciju u kakvu je došla Prva hrvatska štedionica, do tada najveći novčarski zavod na jugoslavenskim pro-

storima a i šire. Očuvani elaborati omogućili bi opširnu analizu kako i zašto je Plavšić različito postupao prema bankama.

11. DUŠAN PLAVŠIĆ ZA BANOVINE HRVATSKE.

Čim je došla na vlast sporazumaška vlada Cvetković - Maček Dušan Plavšić je morao odstupiti od mjesta komesara Prve hrvatske štedionice. Ban Ivan Šubašić izdao je rješenje o njegovom otpustu, postavivši na taj položaj dr. Jurja Krnjevića, pouzdanika Vladka Mačeka.

Agraristički raspoloženo vodstvo Mačekove Hrvatske seljačke stranke nije imalo razumijevanja za djelatnost kojom se bavio dr. Dušan Plavšić oscilirajući između bankarstva, industrije i turizma. Međutim, Plavšić kao izvanredan bankarski stručnjak nalazi svoje utočište u Savezu novčanih i osiguravajućih zavoda s kojima surađuje kao savjetnik.

12. PLAVŠIĆ TIJEKOM DRUGOG SVJETSKOG RATA.

Plavšić je 1941. dočeka kao stručni konzultant Saveza novčanih i osiguravajućih zavoda, pokušavajući ovaj zavod ostaviti nedirnutim tijekom cijelog djelovanja. Dao je i svoje primjedbe i obrazloženje Zakona o Hrvatskoj državnoj banci od 9. svibnja 1941., te se činilo da će s njim biti sve u redu.²⁹

Međutim nije bio dugo na slobodi. U jesen 1941. je uhapšen u svom stanu i otpremljen 11. studenog 1941. u Staru Gradišku, gdje je bio do 12. travnja 1942. Velikim naporom prijatelji su ga uspjeli izvući, ali je 13 mjeseci bio u sanatoriju "Merkur" ne mogavši povratiti nagriženo zdravlje. Pisao je tijekom rata u "Hrvatskom kolu" Matice hrvatske.

13. Plavšić od 1945. do smrti. Dušan Plavšić nije mogao mirovati ni poslije Drugog svjetskog rata. Piše za "Vjesnik", "Vjesnik u srijedu" i "Novu srpsku riječ", prisjećajući se prvomajskih proslava i štrajkova. Održao je 28. travnja 1947. i govor o prvomajskoj proslavi pred sindikalistima, silno ponosan što je zajedno s Guidom Jenyem objavio u Beču Spomenspis "Prvi maj".

Kada se 1958. po Uredbi Saveznog izvršnog vijeća o umjetničkim mirovinama ukazala i Plavšiću nada da dobije mirovinu kao književnik, on se silno trudi da mu se prizna staž od 1. siječnja 1898., tj. od

²⁷. Plavšić, kut. 20.

²⁸. Plavšić, kut. 24.

²⁹. Plavšić, kut. 41.

vremena kada je u Beču pokrenuo časopis "Mladost".³⁰

Umro je u Zagrebu 18. XII. 1965. Pokopan je u Varaždinu zajedno sa suprugom iz drugog braka, Štefanijom.

Dr. Dušan Plavšić bio je izvanredno plodna ličnost na raznim poljima društveno-gospodarskog života, a to najbolje potvrđuje bibliografija njegovih radova koja u kombinaciji s ovim prikazom daje presjek kroz život i rad ovog zanimljivog Slavonca.

LITERATURA

KOLAR, M., Što se dogodilo s najvećom osječkom bankom poslije 1918. godine? Prilog poznavanju povijesti

Hrvatske zemaljske banke 1909.-1945. godine, Osječki zbornik, 22-23, Osijek 1997.

KOLAR, M., Tri dokumenta koji objašnjavaju zašto je poslije žigosanja krune u siječnju 1919. došlo i do njenog markiranja u prosincu iste godine ili afera Hrvatske zemaljske banke d.d. u Osijeku, Historijski zbornik, 51, Zagreb 1999. U tisku.

LJUBIĆ, J., U borbi za nacionalni turizam, Riječka revija, 12, Rijeka 1962.

PLAVŠIĆ, D., Mere za provođenje sanacije, Zagreb 1933. Tiskano kao rukopis.

Illustrierte Wochenschrift zur Förderung des Fremdenverkehrs in den Kur- und Badeorten an der Küste des adriatischen Meeres.

Beilage:

AMTLICHE KURLISTE VON ABBAZIA.

Erscheint jeden Samstag, in der Saison jeden Mittwoch und Samstag.

Redaktion und Verwaltung: Abbazia, Villa Tiskarna, neben der Markthalle. Telefon Nr. 60.

Adresse: „Kur-Zeitung“, Abbazia. — Preis für Abbazia K 16, auswärts K 18 jährlich. — Probenummern gratis. — Einzelne Nummer 30 Heller.

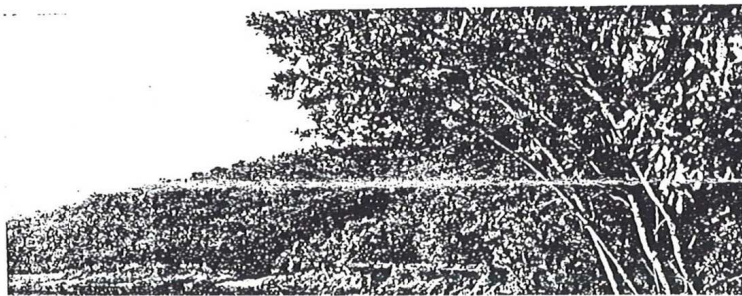
Nr. 41

Abbazia, 12. Oktober 1912

7. Jahrg.

Eine Schwebebahn auf dem Monte Maggiore.

Am August d. J. hat das Eisenbahnministerium dem Sekretär der Ersten kroatischen Sparkasse Dušan N. Plavšić in Agram im Vereine mit dem Ingenieur Dušan

Die Herren Plavšić und Birac haben zwei Vorkonzessionen erworben, welche in keiner Verbindung mit einander stehen, eine solche für den Monte Maggiore und eine andere für Veprinac. Beide Bahnen werden als Schwebebahnen ausgeführt werden. Die

BIBLIOGRAFIJA RADOVA DUŠANA PLAVŠIĆA 1895.-1952.

Veći dio ove bibliografije sastavio je sam Dušan Plavšić, pa su ovdje uvršteni i radovi koji su potpisani samo inicijalima ili nepotpisani. Vjerojatno nije kompletna, jer ju je i dr. Dušan Plavšić sastavljao radi praktičnih potreba 1958. godine na osnovi svoje evidencije. Može biti korisna i povjesničarima umjetnosti i teatrolozima i gospodarskim povjesnicima. Naslovi knjiga su pisani velikim slovima.

1895.

- Krežmina proslava prigodom postavljanja spomen ploče na rodnoj kući u Osijeku. "Obzor", 205, 1895.
- Krežmina slava, kao nacionalni pothvat u Osijeku. "Prosvjeta", 21, 672.
- Prikaz kazališne predstave Novosadskog srpskog narodnog kazališta. "Pour la Couronne" Francois Coppela. "Slavonische Presse", 215 i 217.
- Prikaz igrokaza "Balkanske carica" od Nikole I. Petrovića Njegoša, "Slavonische Presse", 218.
- Prikaz igrokaza "Šokice" Ilije Okrugića. "Slavonische Presse", 219.
- Prikaz "Mletačkog trgovca" Shakespearea. "Slavonische Presse", 221.
- Prikaz "Graničara" Freudenreicha. "Slavonische Presse", 222.
- Prikaz igrokaza "Sjaj u siromaštvu" od Csikya i "Seoski lola" Deskuševa. "Slavonische Presse", 225.

1896.

- Pregled razvoja hrvatske književnosti u godinama 1893., 1894. i 1895. Rasprava čitana na literarnom studentskom akademskom društvu "Zvonimir" u Beču u siječnju 1896. "Prosvjeta", 376-378.

1897.

- "Über Volksbildung". Rasprava o prosvjećivanju naroda. "Slavonische Presse", 207-209.
- Našim napadačima prigodom pokretanja "Mladosti". "Mladost", Beč, br. 1.

1898.

- "Prosjakinja" V.V. Vereščagina. Priča prevedena iz ruskoga Plavšića. "Mladost", br. 1.
- "Bečka glumišta: Langmarmor "Bartel Turaser". "Mladost", br. 1.
- Conference Hermanna Bahra. "Mladost", br. 1.
- Heineovoj stogodišnjici. "Mladost", br. 1.

- Bečka Glumišta: Bahrova "Josephine". "Mladost", br. 2.
- Kriza u bečkom Burgtheatru. "Mladost", br. 3.
- Da se razumijemo, polemika. Mladost, br. 3.
- "Božićnica", jednočinka od Arthura Schnitzlera, prevod Plavšića iz njemačkog, "Mladost", br. 4.
- Bečka glumišta: Das neue Ghetto Theodora Herzla. "Mladost", br. 4.
- Bečka glumišta: "Freevild" Arthura Schnitzlera. "Mladost", br. 4.
- Kao da gledam ružu. Crtica. "Mladost", br. 5.
- Konac ljubavi, Roberta Bracca, "Mladost", br. 5.
- Filipa Davidovića Marušića: Trnje i cvijeće. Kritika. "Mladost", br. 5.
- "Stara je stvar". Kritika knjige Ljudevita Varjačića. "Mladost", br. 6.
- "Secession". Prikaz studije dr. Ive Pilara "Secesija". "Slavonische Presse", 224.
- "Pregaranje". Crtica. "Hrvatski salon", sv. 2.
- "Novi Beč". Kulturni života Beča. "Nada", br. 16. i 17, str. 247 i 264.
- "Ljubakanje (Liebele)" od Arthura Schnitzlera. Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu, "Agramer Tagblatt", 256, 9. XI. 1898.
- Kroatien oder Serben. "Agramer Tagblatt", 260, 13. XI. 1898.
- "Tajga" od Vasilija Angurina u Hrv. nar. kazalištu, "Agramer Tagblatt", 264, 17. XI. 1898.
- "Sviječica" od Nehajeva u Hrv. nar. kazalištu, "Agramer Tagblatt", 271, 25. XI. 1898.
- Unsere Kunstausstellung. Podlistak prigodom otvorenja I. hrvatskog salona. "Agramer Tagblatt", 268, 15. XII. 1898.
- Svečano otvorenje novog "Umjetničkog paviljona" na 15. XII. 1898.- "Agramer Tagblatt", 15. XII. 1898.
- "Nervozna žena" Bluma i Tochea u Hrvatskom narodnom kazalištu. Prikaz i ocjena. "Agramer Tagblatt", 20. XII. 1898.
- Hrvatski Salon, umjetnička publikacija prigodom Prve umjetničke izložbe Društva hrvatskih umjetnika. Prikaz i ocjena. "Agramer Tagblatt", 20. XII. 1898.
- Wie Meister Bukovac arbeitet. "Agramer Tagblatt", 28. XII. 1898.
- Die Pflege der Disciplin. Von Oberstlt. Perčević. Prikaz knjige. "Agramer Tagblatt", 297, 28. XII. 1898.
- Cyrano de Bergerac. Podlistak prigodom premijere u Hrvatskom narodnom kazalištu. "Agramer Tagblatt", 299, 31. XII. 1898.

1899.

- Vasa Pelagić umro. *Agramer Tagblatt*, 21. I. 1899.
- Kirijaš. od Gerharta Hauptmanna. Podlistak prigodom premijere u Hrv.nar. kazalištu. "*Agramer Tagblatt*", 23. I. 1899.
- "Kontesa Guckerl" Schontana i Koppel-Ellfelda. Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu. "*Agramer Tagblatt*", 30. I. 1899.
- Kontrolor spavaćih vagona Brissona. Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu. Prikaz i ocjena. "*Agramer Tagblatt*", 23. II. 1899.
- "Krabulji" od Roberta Bracca i Posjed Edmonda Brandesa. Premijera. Prikaz i ocjena. "*Agramer Tagblatt*", 2. III. 1899.
- "Theodora" od Victoriena Sardona. Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu. "*Agramer Tagblatt*", 10. III. 1899.
- Die verflossene Theatersaison. Podlistak. *Agramer Tagblatt*, 14. III. 1899.
- Eine Krise im Nationaltheater. Raspuštanje opere. Uvodnik. "*Agramer Tagblatt*", 16. III. 1899.
- Die Krise im Nationaltheater. Uvodnik. "*Agramer Tagblatt*", 18. III. 1899.
- Oproštajna večera Artura Schnitzlera. Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu. "*Agramer Tagblatt*", 21. III. 1899.
- "Pastorak" Tomića u Hrv. nar. kazalištu. Recenzija. "*Agramer Tagblatt*", 7. IV. 1899.
- "Svršetak" od Tucića. Premijera. "*Agramer Tagblatt*", 13. IV. 1899.
- "Le Beracon" Eugena Brieuxa. Premijera. "*Agramer Tagblatt*", 19. IV. 1899.
- "Petite pluie" (sitne kiše) Povillerona. Premijera. "*Agramer Tagblatt*", 25. IV. 1899.
- Hrvatski jezik kao obligatan predmet na slovenskim srednjim školama. Uvodnik. "*Agramer Tagblatt*", 1. V. 1899.
- Truskierova proslava. (prigodom 80-god. rođenja). "*Agramer Tagblatt*", 1. V. 1899.
- Proslava 1. maja 1899. i svečani spomenspis. "*Agramer Tagblatt*", 1. V. 1899.
- Prvi svibanj. Napis u svečanom Spomenspisu za proslavu 1. svibnja, koji sam u Beču uređivao i izdao zajedno s Guidom Jenyem. ("*Sloboda*", Zagreb, br. 9, 11. V 1899.)
- "Perikles" Shakespearea u Hrvatskom narodnom kazalištu. Prikaz. "*Agramer Tagblatt*", 1. V. 1899.
- Was geschieht mit unserem Drama? "*Agramer Tagblatt*", 4. V. 1899.
- "Domovina" Sudermanna sa Šumarskim kao gostom. Prikaz i ocjena. "*Agramer Tagblatt*", 5. V. 1899.
- Sogni delle Stupioni" D'Annunzia. Premijera. Prikaz. "*Agramer Tagblatt*", 10. V. 1899.
- Posveta barjaka radničkog pjevačkog društva "Sloboda". "*Agramer Tagblatt*", 23. V. 1899.
- "Tatjana Rjepina" Suvorina. Premijera. Prikaz i ocjena. "*Agramer Tagblatt*", 24. V. 1899.
- Proslava Puškinove 100-godišnjice rođenja u Jugoslavenskoj akademiji. Članak. "*Agramer Tagblatt*", 8. VI. 1899.
- Das entgleiste Dichter. Jubileum Zmajevе proslave. Uvodnik. "*Agramer Tagblatt*", 145, 28. VI. 1899.
- "Barska Bot" Franje Markovića. Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu. Prikaz i ocjena. "*Agramer Tagblatt*", 2. IX. 1899.
- Rudolf Valdec. Čovjek i umjetnik. Podlistak. "*Obzor*", 206, 1899.
- List uredništvu Hrvatske domovine iz Praga 21. XII. 1899. glede krivih saopćenja o izložbi hrvatske umjetnosti u Petrogradu.

1900.

- Iskustvo v Horvatii. Iskustvo i hudožestvenaja pramišljenost, Petrograd 1900, br. 17. S 25 ilustracija.
- Karlo Pavlović Brulov. "Život", knj. 1.
- Petrogradska izložba. "Život", knj. 1.
- Rusko društvo prenosnih izložaba. "Život", knj. 1.
- K programu proslave četiristogodišnjice hrvatske književnosti. "Život", knj. 1.
- Proslava 400-godišnjice hrvatske književnosti. "Život", Knj. 2.
- Ivan Konstantinović Ajvazovski. "Život", br. 2.
- Umjetnost u Bugara. "Život", knj. 2.
- Slovenska umjetnost. "Život", knj. 2.
- Die slovenische Kunstausstellung in Ljubljana. "*Agramer Tagblatt*", 1900.
- Umelecka vystava Rakousko-Uherska v Petrohrade. Članak. "*Studentsky Sbornik*", Praha, 1900, br. 8.
- Otvoreno pismo "Obzoru" glede rukopisa moje rasprave "O promicanju pučke prosvjete", "*Svijetlo*", Karlovac, br. 17.
- Još jednom "Obzoru" glede poslanog rukopisa. "*Svijetlo*", Karlovac, br. 22.
- "Iz prirode" od prof. F. Barušića. Prikaz knjige. "*Svijetlo*", Karlovac, br. 34.

1901.

- "Samoća". Priča. "*Nada*", Sarajevo, 341-342.
- Pismo iz Zagreba januara 1901. Druga izložba Društva hrvatskih umjetnika, Slovenci, Menci Crnčić i Alfons Mucha, "*Nada*", 44. i 45.
- "Klange aus Bosnien" od Eduarda Kollera. Prikaz i ocjena knjige. "*Nada*", 14 i 15.
- Pjesme Mihovila Nikolića. Zagreb 1901. "*Nada*", 383.

1902.

- "U nedjelju popodne". Priča. "Nada", 162.
- Hrvatski umjetnički pokret. "Nada", 63, 79, 90, 107, 122, 134 i 150.
- Kržijeva naklada čeških umjetničkih djela u Pragu. "Nada", 183, 195 i 211.
- Izložba Društva umjetnosti u Zagrebu. "Nada", 267, 279 i 295.

1903.

- "Dilo", češki umjetnički časopis. "Nada", 166 i 167.
- Umjetnost u Parizu na Svjetskoj izložbi 1900. od Ljuboje Dlustoša. Prikaz. "Nada", 335 i 336.
- Vlaho Bukovac "Kunst", Gustav Klimt, Antoinata Klasnik, Krizman i Meštrović. Prikaz i ocjena. "Nada", 336.
- "Ženski udesi". Pripovijesti od Živka Bertića. Prikaz i ocjena. "Nada", 207 i 223 i 235.

1904.

- Knjiga i narod. Dva podlistka. "Obzor", br. 168, i 206.
- Historijat osujećene umjetničke izložbe u Sarajevu i još koješta, što je s tim u vezi. "Svjetlo", Karlovac, br. 44.

1906.

- "Josip Kozarac". Predavanje održano u Hrvatskom klubu u Sarajevu. "Domaće ognjište", Zagreb, sv. 4.
- O Štrossmayerovom koledaru zagrebačkih gospodja. "Savremenik", Zagreb, 1906, knj. 2, sv. 1 i 2.

1907.

- Valdecov Trnski. O poprsju. "Savremenik", 1907, br. 1.
- "Kroaten und Serben" von prof. MI Murko. Prikaz i ocjena. "Savremenik", br. 2.
- "Tomislav Krizman". Prikaz umjetničkog rada. "Obzor", 206. Nedjeljni prilog.

1908.

- Osnova arh. Viktora Kovačića za regulaciju Kaptola. "Obzor", 52.
- Tko je autor? Afera Ogrizović - Milčinović, "Savremenik", br. 2.
- Prikaz izdanja "Matice hrvatske" za god. 1907, "Savremenik", br. 5.
- Nekoliko riječi odgovora "Glasu Matice hrvatske", "Savremenik", br. 6. O divot izdanju Kranjčevićevih pjesama.

- Pripomena na člančić dr. Plešića "Slovenske novele i pripovijesti." Polemika. "Savremenik", br. 6.
- Treća jugoslavenska umjetnička izložba u Zagrebu. "Savremenik", br. 6, 7, 8.
- Društvo hrvatskih književnika za S. S. Kranjčevića. "Savremenik", br. 7.
- Glas Matice hrvatske i divotizdanje Kranjčevićevih pjesama, "Savremenik", br. 8.

1909.

- Književna izdanja Društva hrvatskih književnika, "Savremenik", br. 1.
- Savremeni hrvatski pisci. Knjiga 1: Šimunović "Mrkodol". "Savremenik", br. 4.
- Tajnički izvještaj na glavnoj skupštini Društva Hrvatskih književnika na 29. III. 1909. "Savremenik", br. 4 i 5.
- "Ferdo Kovačević". Prigodom izložbe Društva umjetnosti, "Savremenik", br. 5.
- Savremeni hrvatski pisci. knjiga 2: Domjanić "Pjesme". "Savremenik", br. 5.
- Gurlittovo predavanje o regulaciji Kaptola. "Savremenik", br. 5.

1910.

- Vlaho Bukovac u Zagrebu, "Savremenik", br. 10.
- Album vladalačke kuće Petrović - Njegoš. "Savremenik", br. 10.

1917.

- Matičine knjige za mladež. Kritički prikaz. "Hrvatska njiva", br. 1.
- "Oprema opere" od dr. Artura Schnitzlera. Prikaz. "Hrvatska njiva", br. 1.
- Izložba prof. Roberta Auera. Kritički prikaz. "Hrvatska njiva", br. 2.
- Iz umjetničkih ateliera i salona. Kritički prikaz. "Hrvatska njiva", br. 3.
- Karikatura Angjela Uvodića. Prikaz. "Hrvatska njiva", br. 6.
- Petar Konjović. Kritički prikaz, Hrvatska njiva, br. 11.
- Marko Rašica. Kritički prikaz. "Hrvatska njiva", br. 24.
- Visoka škola za umjetnost i obrt. "Hrvatska njiva", br. 24.
- Ivekovićeve izložbe slika sa bojišta. "Hrvatska njiva", br. 34.
- Kolektivna izložba Vere Nikolić. "Hrvatska njiva". br.35.
- Izložba prof. Ferde Kovačevića. "Hrvatska njiva", br. 38.

1918.

- O gospodarskim prilikama nakon rata. Stručno razmatranje. "Hrvatska njiva", br. 2.
- Stražnićeva predavanja. Kritika. "Hrvatska njiva", br. 2.
- Poslije jubileja Marije Ružičke-Strozzi. Kritički prikaz. "Hrvatska njiva", 4 i 6.
- Novo kazalište u Zagrebu. Kritika i predlog. "Hrvatska njiva/Jugoslavenska njiva", br. 22 i 23.
- Novo kazalište u Zagrebu. Kritika i predlog. "Jugoslavenska njiva", br. 50.
- Izložba Crnčić - Iveković. Kritički prikaz. "Jugoslavenska njiva", br. 50.
- Bogoslav Mažuranić kao čovjek. Posmrtno razmatranje. "Jugoslavenska njiva", br. 10.

1919.

- Skupoća prije 100 godina. Stručno razmatranje. "Jugoslavenska njiva", br. 3.
- Izložba "Hollara" iz Praga. Kritički prikaz. "Savremenik", br. 1.
- Predsjednički govor na glavnoj skupštini Društva umjetnosti 15. VI. 1919. Govor protiv govoru Kršnjavoga o radu i stanju društva. "Savremenik", br. 7-8.
- Svečani govor prigodom otvorenja Zagrebačke burze za robu i vrijednote na 4.VI.1919. Večer, 5. VI.1919.

1920.

- Predsjednički govor o privrednom stanju na glavnoj skupštini Zagrebačke burze za robu i vrednote od 30. V. 1920. Izvještaj burze za godinu 1920.
- Svečani govor prigodom otvorenja Moderne galerije u Društvu umjetnosti u Zagrebu.

1921.

- "Kusa - Hibari". Priča od Lafsadio Hearn. Prijevod iz engleskog. "Jugoslavenska njiva", br. 3.
- "Na željezničkoj stanici". Priča od Lafsadio Hearn. Prijevod iz engleskog. "Jugoslavenska njiva", br. 7.
- Predsjednički govor o privrednom stanju na glavnoj skupštini Zagrebačke burze za robu i vrednote od 9. X 1921. Izvještaj burze za godinu 1921.

1922.

- Vlaho Bukovac. Esej povodom umjetnikove smrti. "Jugoslavenska Njiva", br. 6.
- Predavanje u Trgovačkoj komori u Zagrebu o mjerama za spašavanje dinara, a koje mislim poduzeti kao pomoćnik Ministra financija. Izvještaj tajništva Trgovačko-obrtničke komore Zagreb.

1929.

- SPOMENICA O PROSLAVI 65-GODIŠNJICE BENKA HORVATA, OSNIVAČA GRADSKO GALERIJE. Posebno izdanje Numizmatičkog društva. Zagreb 1929.

1930.

- DRŽAVA I NARODNA BANKA. Nekoliko pogleda na pitanje o zakonskoj stabilizaciji dinara. Narodno gospodarstvena studija. Zagreb 1930.
- Dug države kod Narodne banke. Rasprava. "Riječ", br.30 od 16. VIII.
- Zakonska stabilizacija dinara. Rasprava. "Riječ", br. 31.
- Pitanje sigurnosti štednih uložaka. Rasprava. "Riječ", br. 48.

1932.

- PROJEKT ZA IZGRADNJU ZAKLADNOG ZEMLJIŠTA NA JELAČIĆEVOM TRGU. Zagreb 1932. Tiskano kao rukopis.

1933.

- RJEŠENJE NAŠE FINANCIJSKO-PRIVREDNE KRIZE U VEZI SA RAZDUŠENJEM ZEMLJORADNIKA. I. Predlog; II. obrazloženje mogega predloga; III. Mjere za provoženje sanacije. Zagreb 1933. tiskano kao rukopis.
- Predavanje u Sociološkom društvu o temi "Krizna našeg novčarstva" sa diskusijom na 15, 17. i 22. III.1933. "Bulletin Sociološkog društva" u Zagrebu 1933.

1934.

- In memoriam dr. Aleksandru, drž. nadovdjetniku, "Odvjetnik", 1934.

1935.

- Razduženje zemljoradnika, kao sredstvo da se vrati mobilitet i kreditna funkcija banaka i da se oživi privreda. Rasprava. "Javnost", Beograd, br. 33.
- Da li je Uredba o zaštiti zemljoradnika provediva? "Javnost", Beograd, br. 45.

1937.

- Potreba privrednog programa. Studija. "Novosti", Zagreb, br. 354, 1937 (božićni broj) i br. 1, I.I. 1938. i br. 15, 16. I. 1938.

1938.

- O sanaciji našega bankarstva. Rasprava, "XX Vek", Beograd, br. 2.

1940.

- Teško stanje naših novčanih zavoda. "Nova Srpska Riječ", Zagreb, br. 21 i 22.
- Roba i novac u dirigitiranoj privredi. "Nova Srpska Riječ", Zagreb, br. 38.

1947.

- Govor o Prvomajskoj proslavi na Akademiji Sindikalne podružnice radnika i namještenika trgovačkih poduzeća i komora na 28. IV. 1947.

Rukopis.

1948.

- Čija je pjesma "Naprijed braćo!" u Prvomajskom spomenspisu za 1896. godinu. Rasprava. "Hrvatsko Kolo" Matice hrvatske za 1948, br. 4.

1950.

- Prilog proslavi petstogodišnjice rođenja Marka Marulića Pečevića. Svečana besjeda Silvija Strahimira Kranjčevića. "Hrvatsko Kolo" Matice hrvatske 1950, br. 2.

1952.

- 1. Maj u Hrvatskoj s reprodukcijama svibanjskih spomenspisa. Historijski prikaz. "Vjesnik", 1., 2. i 3.V 1952.
- Pisma Bebela, Kautskoga i Jauvresa socijalistima u Hrvatskoj (sa portretima Jauresa i Bebela). "Historijski prikaz". "Vjesnik u srijedu", br. 2190.

SUMMARY

Dr. Dušan Plavšić is famous in our cultural history mostly for his influence onto Modernism and secession. But, when we consider his life we can notice parallelism of his acting: 1. in art and culture and 2. in economy. Unlike his activities in the art, which is mentioned only through bibliography, he is mostly known for the activities in economy. Using the connections established by his father, after schooling in Vienna and Prague, he works from France to Czech Republic, bringing in a new spirit into each bank in which he works. Thanks to his work in the First Croatian savings bank, Osijek got the new building of this bank at the main square. He expands business to Croatian coast. After World War I he tried to get on top of the authorities and in 1922 he was assistant to the Minister of finance Kosta Kumanudi. Not getting along with his

successor Dr. Stojadinović, Plavšić begins commission business in various areas and at different levels, but mostly gaining good profit. In 1933. i.e. 1934. during the crisis in Croatia and very selectively decides on the future of the first Croatian savings bank and other private banks in Croatia which asked for improvement of financial conditions. He was soon removed from banking business, but remains at the periphery. During World War II he was in concentration camp in Stara Gradiška. In 1945. he is again involved in social life. All in all, he was a very interesting person, with tempestuous and distinctive life. His father was a Serb and his mother a Croat. He married a Croat, and could never decide what nationality to turn to. But, he always wished Croatia to be a rich and cultural country with developed tourism and national prosperity.